

De Napier-commissie wordt meestal geassocieerd met het jaar 1883 (toen deze werd opgericht) of 1884 (publicatie van het rapport). Echter, in 1892 werd een tweede belangrijke commissie opgericht, de Royal Commission (Highlands and Islands), die vaak de Deer Forest Commission wordt genoemd.

Hoewel Lord Napier de beroemde eerste commissie van 1883 leidde, richtte de commissie van 1892 zich specifiek op het herstel van landrechten voor kleine pachters (*crofters*) op het Guisachan Estate en andere landgoederen in de Hooglanden.

De Commissie van 1892 (Deer Forest Commission)

Deze commissie had als doel te onderzoeken welk land—dat op dat moment werd gebruikt als hertenbos of voor de sportjacht—geschikt was voor bewoning en landbouw door *crofters*.

- Guisachan Estate: Tijdens de hoorzittingen van deze commissie werd bewijs geleverd over de ontruiming op het landgoed Guisachan (in de buurt van Cannich). Getuigen verklaarden hoe voormalige nederzettingen waren ontruimd om plaats te maken voor herten en schapen.
- Kleurcodes op kaarten: De commissie van 1892 publiceerde kaarten waarop land was gemarkeerd met kleuren om de geschiktheid voor bewoning aan te geven:
 - Geel: Land geschikt voor nieuwe kleine landbouwbedrijven (*holdings*).
 - Bruin/Roze: Land geschikt voor uitbreiding van bestaande graasgebieden.

Historische Context

- De oorspronkelijke Napier-commissie (1883): Ingesteld door de regering van Gladstone na de "Crofters' War". Het leidde tot de Crofters Holdings (Scotland) Act 1886, die voor het eerst rechtsbescherming bood tegen willekeurige ontruiming.
- Beperkingen: De wet van 1886 gaf echter geen extra land terug aan de bevolking. De commissie van 1892 moest dit probleem aanpakken door te identificeren waar land herverdeeld kon worden.

Bronnen voor Onderzoek

Voor gedetailleerde verslagen van getuigenissen over specifieke locaties zoals Guisachan, kunt u de digitale archieven raadplegen:

- University of the Highlands and Islands (UHI) - Napier Commission Resources
- National Library of Scotland - Maps of the 1892 Commission

Deel 1: De Vestiging van een Dynastie (1854–1905)

Verhaal samengesteld, naar de verslagen van het Napier verslag.

De geschiedenis van het moderne Guisachan begint op een kantelpunt in de 19e eeuw. In 1851 werd het landgoed voor het eerst gehuurd door **Dudley Coutts Marjoribanks**, een man met een scherp oog voor zowel politiek als landheerlijk prestige. In 1854 besloot hij de huur om te zetten in eigendom en kocht hij het landgoed van William Fraser van Cullbokie. Het was het begin van een vijftig jaar durende transformatie die de afgelegen vallei wereldberoemd zou maken.

De Eerste Lord Tweedmouth

Marjoribanks was niet louter een investeerder; hij was een bouwer. Onder zijn bewind werd de baronie **Tweedmouth** in 1881 opgericht, een bekroning op zijn levenswerk in het district. Toen de eerste Lord Tweedmouth op 4 maart 1894 overleed, liet hij een diepe indruk achter op de regio. In de kerk van **Fasnakyle**, die hij zelf had gesticht, herinnert een gedenkteken aan zijn veertigjarige inzet voor de ontwikkeling van het district en het welzijn van de bevolking.

Zijn echtgenote, Lady Tweedmouth, bleef verbonden aan hun Schotse droom tot haar eigen overlijden in Guisachan in augustus 1904, op 51-jarige leeftijd. Haar dood was groot nieuws; de *Inverness Courier* en de *Highland News* deden uitgebreid verslag van haar begrafenis en het latere overlijden van de weduwe Lady Tweedmouth in Londen in 1908.

De Churchill-connectie en de Tweede Generatie

Na de dood van de eerste Baron in 1894 nam zijn zoon, **Edward Marjoribanks**, de titel over als de tweede Baron Tweedmouth. Edward was een man van de wereld, getrouwd met **Lady Fanny Octavia Louisa Spencer Churchill**. Door dit huwelijk werd Guisachan een toevluchtsoord voor een van de meest prominente families van het Britse Rijk.

Het is een historisch feit dat een jonge **Winston Churchill** rond de eeuwwisseling een deel van zijn vakanties doorbracht op het landgoed van zijn oom en tante. De lokale pers hield de familie nauwlettend in de gaten. De *Inverness Courier* meldde trouw wanneer de Baron arriveerde voor de paasvakantie, een teken dat Guisachan in die jaren het kloppende sociale hart van de liberale elite was.

Het Einde van de Lijn

De pracht van de Tweedmouths was echter eindig. De tweede Baron overleed op 15 september 1909 en werd opgevolgd door zijn enige zoon, **majoer Dudley Churchill Marjoribanks**. Hoewel de derde Baron in 1901 trouwde met Miss Brodrick, bleef de felbegeerde mannelijke erfgenaam uit. Het echtpaar kreeg slechts twee dochters. Met

de dood van de derde Baron stierf de baronie Tweedmouth officieel uit, maar de erfenis van de familie in de stenen en de natuur van de Highlands was toen al onuitwisbaar.

Deel 2: Het Landgoed onder het Vergrootglas (De Parlementaire Strijd)

Om de werkelijke impact van de Marjoribanks te begrijpen, moeten we terug naar 1873. Achter de façade van adellijke vakanties woedde een felle politieke strijd over de manier waarop Sir Dudley zijn landgoed beheerde.

Het "Web van Leugens"

Op dinsdag 25 maart 1873 werd Sir Dudley Marjoribanks (toen nog geen Baron) onderworpen aan een scherpe ondervraging door de parlementaire commissie voor de jachtwetgeving. Er was onrust ontstaan in de lokale pers; men sprak van een "web van leugens" over de toestand van het landgoed. Sir Dudley verdedigde zich fel en stelde dat hij de informatie zelf had verstrekt aan de lokale parlementariër om hem te herinneren aan zaken die deze al uit eigen waarneming wist.

De Hervorming van de Gehuchten

De kern van het conflict lag in de verwijdering van bewoners. Sir Dudley gaf toe dat hij dorpen zoals **Auchblair** en **Auchnaheglas** grondig had veranderd. Waar vroeger zes of zeven hutten met land aan de toegangsweg stonden, was nu alles gesloopt. De bewoners werden verplaatst naar nieuwe huisjes in **Tomich**.

Dudley hield vol dat hij niemand met geweld had verwijderd, maar hij gaf een veelzeggend detail prijs: hij had de bewoners duidelijk gemaakt dat als zij *kozen* om te verhuizen, hun land door het landgoed zou worden overgenomen. In de parochie Kiltarlity was zijn wil wet. Van de oorspronkelijke bevolking was slechts één boer geëmigreerd naar Australië, maar de sociale structuur was voorgoed veranderd.

Deel 3: De Economie van een Model-landgoed

Tijdens de parlementaire verhoren en latere commissies werd de volledige boekhouding van Guisachan blootgelegd. Wat naar voren kwam, was een gigantisch project waarin Sir Dudley Marjoribanks probeerde de natuur en de bevolking naar zijn hand te zetten door middel van kapitaal en discipline.

Kapitaal en Constructie

De transformatie van het landgoed was een kostbare zaak. Sir Dudley verklaarde dat hij in de eerste tien jaar alleen al **£20.900** had betaald aan zijn architect, de heer Reid uit Inverness. Dit geld werd gebruikt om de veertig oude hutten te vervangen door moderne huisjes. In 1873 werd de totale bevolking van het landgoed geschat op **176 personen**.

Toen de commissie hem vroeg of de nieuwe woningen beter waren dan de oude, antwoordde hij met aristocratische stelligheid: *"Ik vond de oude huisjes erg slecht, anders had ik ze laten staan."* Hij daagde de commissie uit om naar de overgebleven hutten van zijn buurman Chisholm te kijken als bewijs voor zijn eigen vooruitgang.

De Kosten van Arbeid

Niet alleen de stenen, maar ook de mensen hadden een prijs. Sir Dudley hanteerde een strikt regime wat betreft de lonen:

- **Het Dagloon:** De arbeiders ontvingen **2 shilling per dag**.
- **De Vergelijking:** De commissie confronteerde hem met het feit dat het gemiddelde loon in de Schotse Laaglanden 3 shilling was en in Londen zelfs 4 shilling.
- **De Bezetting:** Er waren het hele jaar door gemiddeld **40 dagloners** aan het werk, nog exclusief de landarbeiders, jachtopzieners en het uitgebreide personeel van de twee jachtlodges.

Landbouw en Industrie

Ondanks de focus op sport en jacht, bleef Guisachan een agrarisch bedrijf. De percelen van de dertien kleine boeren in **Auchblair, Tomach** en de gehuchten van **Wester- en Easterauchnaheglass** waren gemiddeld 10 hectare groot. De veestapel was indrukwekkend:

- **62 koeien en 24 paarden.**
- Maar liefst **4200 schapen.**

Zelfs de industrie had een plek, tot het noodlot toesloeg. Sir Dudley sprak over de **spoelmolen** die het jaar daarvoor was afgebrand. Hoewel de molen voor veel verkeer en schade aan de wegen zorgde, gaf hij toe dat de arbeid die de molen leverde "van groot nut voor de streek" was geweest.

Deel 4: Het Dagelijks Leven in Guisachan House

Dankzij de volkstellingsgegevens van de parochie Kiltarlity krijgen we een unieke inkijk in wie er daadwerkelijk in de gangen van het grote huis liepen.

De Bezetting door de Jaren Heen

- **1861:** Dudley Marjoribanks verblijft in het huis met drie bedienden.
- **1871:** De bouwwerkzaamheden zijn op hun hoogtepunt. Terwijl Dudley elders is, hebben de 36-jarige rentmeester **William Munro** en twee dienstmeisjes de

leiding. In de nabijgelegen huizen krioelt het van de vaklieden: een loodgieter, twee metselaars, een timmerman en twee tuinbouwkundigen.

- **1881:** Het huis wordt bewoond door slechts twee vrouwen die de boel draaiende houden voor de afwezige Lord Tweedmouth: de 32-jarige hoofddienstmeid **Margaret Macmillan** en de jonge **Annie Macdonald**.

De Ambachtslieden

In het voorjaar van 1881 was er sprake van een enorme renovatiegolf. De bijgebouwen zaten vol met personeel:

- In het **Koetsiershuis** verbleven drie gezelschapsschilders en drie leerlingen.
- In **Kilbokie Cottage** logeerden zes huisdecorateurs en een huisschilder.
- In **Gardener's Cottage** vonden een timmerman en een decorateur onderdak.

Het landgoed was een dorp op zich, constant in beweging, poetsend en schilderend om de standaard van de Tweedmouths hoog te houden.

Deel 5: De Confrontatie – De Napier-commissie (1892)

In 1892, bijna veertig jaar nadat hij Guisachan kocht, moest Lord Tweedmouth zich opnieuw verantwoorden, ditmaal voor de **Napier-commissie**. Deze commissie onderzocht de vaak gespannen relatie tussen landeigenaren en pachters in de Highlands. Hier zette Tweedmouth zijn filosofie uiteen: een model van paternalisme versus de oude traditie van de kleine pachter (*crofter*).

De "Vervanging" van een Gemeenschap

Tweedmouth was onbuigzaam over zijn weigering om pachtcontracten voor land te sluiten, een scherp contrast met naburige landgoederen zoals dat van Lovat. De commissarissen stelden hem een indringende vraag: was het moreel juist om een gemeenschap van zelfstandige kleine pachters te vervangen door een gemeenschap van "afhankelijken" die volledig onderworpen waren aan zijn weekloon en jachtbedrijf?

Lord Tweedmouths antwoord was even praktisch als hardvochtig:

- **De vergelijking:** Hij stelde dat de situatie van de 150 mensen in 1855 "ondenkbaar ellendig en arm" was.
- **De keuze:** Hij beweerde dat hij moest kiezen tussen het behouden van zestien kleine pachters of het verzorgen van de overige 150 tot 160 bewoners. Hij koos voor de "grote groep" door hen banen aan te bieden op zijn boerderij en in zijn tuinen.

- **Geografische beperking:** Hij verdedigde zijn beleid door te wijzen op de kaart. Ten westen van Guisachan House was het volgens hem onmogelijk om graan te laten rijpen of rapen te verbouwen. Landbouw was daar simpelweg zinloos; sport en bosbouw waren de enige opties.

De Staat van de Woningen

Tweedmouth herinnerde de commissie eraan hoe de veertien pachters in 1855 leefden: in droge stenen hutten met houten ventilatieopeningen en nauwelijks een dak van riet. Volgens hem woonde er in 1892 geen enkele arbeider op het landgoed die nog in zulke erbarmelijke omstandigheden verkeerde als de pachters van weleer. Voor hem was de ruil – onafhankelijkheid voor comfort en loon – de enige weg naar vooruitgang.

Deel 6: De Wisseling van de Wacht (1905)

Met het uitsterven van de mannelijke lijn van de Marjoribanks kwam er een einde aan het Tweedmouth-tijdperk. In juni 1905 werd het landgoed verkocht aan de **Right Hon. Earl of Portsmouth**, een Engelse edelman met enorme bezittingen in Hampshire.

De Notulen van Overeenkomst

De officiële verkoop, vastgelegd in de "Notulen van overeenkomst en huur", was een complex juridisch document. Het omvatte niet alleen het landgoed zelf, maar ook:

- De aangrenzende **Chisholm-gronden** die Tweedmouth destijds pachtte.
- Gronden in **Tomich** met een jaarlijkse waarde van dertig pond.
- Afspraken over brandverzekeringen en betalingen die doorliepen tot Pinksteren 1915.

De overeenkomst werd ondertekend door een gezelschap dat de politieke en sociale top van die tijd vertegenwoordigde. Naast Tweedmouth en Portsmouth tekenden onder meer **Lord Stavendale** en **Joseph Albert Pease** van Headlam Hall als getuigen. De administratieve afhandeling lag in handen van rentmeester John Davidson en de klerk van de graaf, Edmund Tancock.

De Portsmouth-jaren

Hoewel hun hoofdverblijf in Hampshire lag, zetten de Portsmouths de traditie van de Marjoribanks voort door hun zomers in de Highlands door te brengen. In 1906 overleed de weduwe van Lady Portsmouth in Guisachan House, en tot diep in 1908 berichtte de *Highland News* nog trouw over de aankomst van de graaf en gravin voor hun vakantie. De grandeur van het huis bleef voorlopig intact, maar de fundamenten van het grote landgoed-systeem begonnen in heel Europa te schudden.

Deel 7: De Versnippering en het Verval (1935–1966)

De jaren dertig markeerden het begin van het einde voor het landgoed als eenheid. De economische en sociale structuren die de Marjoribanks met zoveel zorg en kapitaal hadden opgebouwd, hielden geen stand in de moderne tijd. In 1935 werd het landgoed definitief verkocht aan een zekere **heer Hunter**.

Hunter was echter geen landheer met een langetermijnvisie zoals Dudley Marjoribanks. Hij begon direct met de opdeling van het terrein:

- Het uitgestrekte **hertenbos** werd losgekoppeld en verkocht.
- Een groot stuk van de **weidegrond** werd eveneens van de hand gedaan.

Guisachan House zelf verloor haar waardigheid als familieverblijf. In 1938 werd het statige huis verhuurd aan een **zomerschool voor fitness**. De kamers waar ooit Winston Churchill en Premier Gladstone dineerden, dienden nu een heel ander, praktischer doel.

De Tragische Ontmanteling

In 1939 kwam het huis in handen van **Lady Islington**, die destijds in Hilton Lodge woonde. Onder haar bewind vond de meest ingrijpende en destructieve handeling in de geschiedenis van het huis plaats. In plaats van het landgoed te herstellen, besloot zij het gebouw te strippen.

Het huis werd ontdaan van zijn gehele interieur: de lambriseringen, de schouwen en de decoraties waar de legers schilders in 1881 nog aan hadden gewerkt, werden verwijderd. Nog fataler was het weghalen van het **loden dak**. Zonder de bescherming van een dak was het gebouw kansloos tegen de nietsontziende Schotse regen en sneeuw. De eens zo trotse ruïne werd aan haar lot overgelaten.

De Laatste Eigenaren

Na de Tweede Wereldoorlog werd de resterende grond nog verder verkocht. De **Home Farm** werd overgenomen door de heer **Michael Waddel**, die het landgoed beheerde tot zijn overlijden in 1962. Het land werd vervolgens gekocht door de heer Euan Fraser en in 1966 opnieuw verkocht aan **kolonel James Fraser MC**. Het eens zo machtige rijk van Tweedmouth was nu gereduceerd tot een reeks losse percelen en een skelet van steen.

Deel 8: Een Terugblik op de Ruïnes

Wat rest er vandaag de dag van de droom van Dudley Marjoribanks? De nationale rastercoördinaten **287253** leiden de bezoeker naar de stille overblijfselen van Guisachan House.

Hoewel de stenen muren afbrokkelen, blijft de natuurlijke schoonheid van de vallei, die ooit de reden was voor de aankoop in 1854, onverminderd groot. Zoals de eerwaarde C. Fraser in 1845 al optekende in de *Second Statistical Account*, biedt de rivier de **Deaothack** nog steeds een "fantasierijke combinatie van rotsen en bossen".

De Stille Getuigen

De meest indrukwekkende overblijfselen zijn niet de ruïnes van het huis, maar de bomen die Marjoribanks liet staan en plantte:

- De oude **Schotse sparren**, afgewisseld met eiken en berken.
- Exemplaren met een omtrek van **4,3 tot 5,9 meter** en een hoogte van meer dan **18 meter**.

Deze bomen, die al in de 19e eeuw als "groots en imposant" werden beschreven, staan er nog steeds. Zij vormen een levend monument voor een tijdperk waarin Guisachan niet alleen een huis was, maar een symbool van macht, vooruitgang en de onstuitbare wil van één man om de Highlands te herscheppen naar zijn eigen ideaal.

De geschiedenis van Guisachan is daarmee een verhaal van uitersten: van de bittere armoede van de krotwoningen in 1855, via de gouden jaren van de Britse aristocratie, tot de verstilde, begroeide ruïne van vandaag.

Charel Borgmans